

Szeizmográf

A Keleti pályaudvarhoz közeli presszóban M. Tešić kezébe nyomtam az **Eörsi**-kéziratokat. Felhívtam a figyelmét, rejtse el, de ne túlságosan, csak annyira, hogy ne legyenek a szem előtt. A kéziratok első oldalairól letéptem a szerző nevét. A legjobb megoldás, ha **Eörsi István** nem létezik. Nem is gondoltam arra, hogy a határrendőröktől való félszemből megoldást leltem a magyar irodalmi élet tartós dilemmájára. Semmissé tenni! Ismeretlen szerző apokrif szövegei.

Ki a kézirat? Senkié! A szerző névtelen. Valaki eldobta a kéziratot az utcán. Vagy szándékosan a presszó asztalán felejtette. Vagy az ég hullatta, a verseket, a drámákat, az esszéket és a felettebb bosszantó vitairatokat, mint a szórólapokat. Pergette őket a szél és megakadályozta a gondolataiban elmélyedő embert, hogy gyönyörködjön a tájban, avagy zavartalanul élvezze a Nagy Magyar Rónát. A Harmóniát. Vagy a Magyar Ugart! Isten ments, ne beszéljünk az Ugarról, mert ez Adyra emlékeztet, ami nem illendő az égből hulló szórólapok ürügyén. Meg a váratlanul ránk zúduló Harmóniáról se.

M. Tešić bőröndje reteszeiben turkált. Kirámolta a kávé, a Pick szalámit, aztán három üveg Törley pezsgőt tett az asztalra. Akkor ezt te viszed át – mondta. Úgy lesz. Pokoli tervet eszeltem ki. Ő szerb, én magyar gondoltam. Nálam kéziratot keresnek, nála Pick szalámit, pezsgőt és kávé. A múltkoriban a vámosok lefűleltek valakit, éppen Haraszi szociográfiáját csempészték volna át a határon. Elkapták s mindent beismert, kitől, mikor honnan. Gyanúsán részletező vallomást tett, minekután a pesti rendőrök úgy kezdték el a házkutatást, hogy még azt is tudták, hányas cipőt hord a gyanúsított.

Ezek után nyilvánvalóan bírósági tárgyalásra került sor. Mészöly Miklós, Konrád György és **Eörsi István** egy budai cukrászdában jól kiosztott miatta. Miféle kétes alakokat küldték? Aki minket felad, az titeket is felad. Az újvidéki Új Symposion szerkesztőjeként bűnbánóan remegtem a magyar demokratikus ellenzék képviselőinek színe előtt. Igen, mi akkoriban nem tanultuk meg az elővigyázatosságot, nem voltunk igazán kemény fickók, a titói rendszer puhányokká tett bennünket, azért is futottunk szerte szét, mint a házinyulák, amikor megpillantottuk az első Kalasnyikovot. Ám akkor a berlini fal még szilárdan állt. Még senki sem gondolt arra, hogy egy-

szer majd ledöntik. Mi maradt volna más, csak a pokoli terv a határon. Nem engedhetem meg, hogy lefűleljenek. Legyek kemény és ravasz fickó. Bebizonyítom, hogy az egyetemes magyar irodalom része vagyok, nem menekülök, mint a szocialista farm házinyula. A bőröndömbe Pick szalámit teszek, egy szerb barátom pedig átcseszezi a kéziratokat.

„*Ki az az **Eörsi**? Ezt kell majd megvilágítanom a Kelebia-Újvidék szakaszon egy szerb irodalmi szerkesztőnek.*”

Rendben van, a határig külön fülkében foglalunk helyet, a határ után azonban átülök hozzád. Nem volt ínyére a nagy elővigyázatosság. Tudd meg, hogy a Törley pezsgők sokkal nehezebbek, mint a kéziratok – közölte kárörvendve. Az egyik szöveget az egyik rekeszbe helyezte, a másikat a másikba gyömöszölte. Akkor most elvállunk, jegyeztem meg, óvatosságból a Keletre külön sétálunk ki.

Elhatároztam: nem fognak fűlön fogni. Nem akarok egy budai cukrászdában mentegetőzni. M. Tešić nem értette ezt és morgolódott. Ki az az **Eörsi**? Ezt kell majd megvilágítanom a Kelebia-Újvidék szakaszon egy szerb irodalmi szerkesztőnek. Kezdem az égből hulló szórólaphasonlattal? Hogy miért pergeti a szél olyan gyanúsán őket? Az a baj, hogy az illető nem ismeri eléggé Magyarországot, hiszen **Eörsi**, úgymond, kozmopolita, de akit Magyarország nélkül nem lehet megérteni. Vagy csak félig-meddig. Másoknak elég egy darabka föld, **Eörsinek** az egész Magyarország kell. Túl szűk neki. Nagyobbat akar. A legbegyökerezettebbek egyike. Kárörvendve gondoltam, hogy mennyi fejtörést okoz majd ezzel az irodalomtörténészeknek. A hajszáleréi kacskaringósan hatolnak a mélybe, egészen mélyen a talajba, csak hogy ő ezt titkolja, szemérmes,

mint Illyés ozorai parasztjai. Konekul rejtegeti hajszáleréit; ez az egyetlen, amiről nem beszél, tehát mindig rólok vall. Az egyetemesbe kapaszkodik, de annak a disszidense lesz, mindig a határra, a választóvonalra sodródik, arra a végső, baljóslatú pontra, amely nélkül nincs teljesség, nincs egész. Magyar szeizmográfia azon a végső ponton, ahol a határok érintkeznek, tehát mindig reng a föld. Ő is reng a rengő földdel. Leng, mint egy pascali nádszál.

Robogott a vonat Kelebia felé. Ilyenkor ingerlékenyebb leszek és sérülékeny. A határon mindig olyan az, mintha az ember új álruhát öltene. Csak álruhába bújva, csak a határon ismerhetjük meg magunkat. Léptek hallatszottak a kocsifolyosóján. Előbb jöttek a határrendőrök, nyomukban a vámosok. A fülke előtt megállt a határrendőr, az útlevelemet kérte. Nyakán lógott egy kis doboz, amiből kirántott egy füzetet és lapozott benne. Mellette a vámos, összenéztek, a rendőr köszönt, visszaadta az útlevelemet, ment tovább. A vámos belépett a fülkébe, kérdezte, mit viszek. Mondtam, semmit, illetve három üveg pezsgőt. Intett, hogy vegyem le a csomagtartóról a bőröndömet. Főleg a rekeszeket ellenőrizte. Néhány újságot kotort elő, szakszerűen átlapozta őket. Kérdően nézett rám? Semmi mást, kérdezte. Semmi mást, mondtam, hogy pezsgőt. De hiába akartam erőnek erejével a pezsgőre terelni a szót, nem akarta tudomásul venni. És a zsebben, kérdezte. A zsebben? Semmit. Lásuk, mondta – és körütapogatta a zsebeimet. Aztán én forgattam ki őket. A télikabátom zsebeit külön áttanulmányozta. Semmi. Vizsgálódott, szaglászott, szimatolt. Egy szeriben **Eörsi** világában találtam magam. Akkor még nem is sejtettem, hogy ez a világ egyre szubtilisabb lesz. **Eörsi** pedig egyre elárvultabban tépelődik a határon, mint a demokratikus magyar ellenzék nagy nemzedékének egyik utolsó magányos alakja.

Honnan láthattam volna előre ezt, hiszen akkor minden nagyon, egyértelmű volt. Mindannyian együtt voltunk és azt gondoltuk, együtt maradunk. Olyan volt az

egész, mint egy nagyobbacska tréfa: pezsgővel tévesztettem volna meg a vámost. Ma már a pezsgő nem jelent semmit, a vámosok mintha elperegtek volna. Hová költöztek át? A lelünkbe! Egy láda lóg a nyakunkban, és időnként előrántunk belőle egy teleírt füzetet. Az örökségünket! Akkor még nem sejtettem, hogy mindez be fog következni. A következő pillanatban megpillantottam a folyosón M. Tešićet, a szerkesztőt. Szájában szivar lógott, észrevettem, hogy a szeme sarkából figyel, mi zajlik a fülkémbe. Lassan, komótosan a WC-felé tartott. Nem tetszett, hogy ennyire elővigyázatlan, a kéziratokat felügyelet nélkül hagyta. A vámos a fülke közepén morfondírozott. Továbbá viszek fél kiló kávé, mutattam a bőröndre, mert a nejlonzacskóba elhelyezett Dominó kávé ki se bontotta. A vámos nézelődött a fülkémbe, hirtelen leguggolt, s megvizsgálta van-e valami a pad alatt, aztán felállt és a fülke padjának támláját, taszította le. Előbb az egyiket, aztán a másikat. Közömbösséget színlelve álltak a kupé közepén. A második tábla után ő is megtorpant. M. Tešić visszafelé tartott. Az arcán diadalmas mosoly ült. A szeme sarkát figyeltem, és észrevettem, hogy majd megpukkad a nevetéstől. A vámos intett, hogy összecsomagolhatom a holmimat. Megtettem. Ő még néhány másodpercig

„*Emlékszel, mit mondtott Krleža? Jaj azoknak, akik megérik, hogy megvalósuljanak eszményei. A senki földjére kényszerülnek. Hány éves is **Eörsi István**, kérdezte váratlanul. Sehol sem bukkantam rá. Hetven lesz, válaszoltam.*”

a határon

lett halhatatlan, mert nem élte meg eszményeinek megvalósulását.

Tényleg így történt. Megvalósultak a börtönlakó eszményei. Úgy főbb vonalakban. A többi nem játszik szerepet. Miféle égből hulló szórólapok! Miféle nyugtalanító fuvallatok? Jövőget a Kiskegyed és jövőgetnek a társai. Hódít a remit-

habozva állt, miközben gondosan elhelyeztem a piszkos ingek között a három üveg Törley pezsgőt. Ezután a vámos becsapta maga mögött az ajtót. Nemsokára megdőlt a szerelvény.

M. Tešić becipelte a bőröndjét a fülkémbe. Hahotázva mesélte, hogy rajta kávé és szalámit követeltek. Főleg szalámit. Csak felnyitotta a bőröndöt. A vámos még bele sem túrt. Legyintett és távozott. Semmiféle **Eörsit** nem kerestek.

Az ablak elé álltam. Tekintetem, mint annyiszor, a láthatárt kémlelte. Azelőtt is, akkor is, és azóta is – mindig. Kitartóan fürkésztem a határvonalat. Néha az egyik ponton fedeztem fel a senki földjét, néha a másikon. Még ma sem vagyok biztos benne, hogy hol van pontosan. De azt tudom, hogy valahol lennie kell.

– Mit bámulsz – kérdezte.

– A senki földjét.

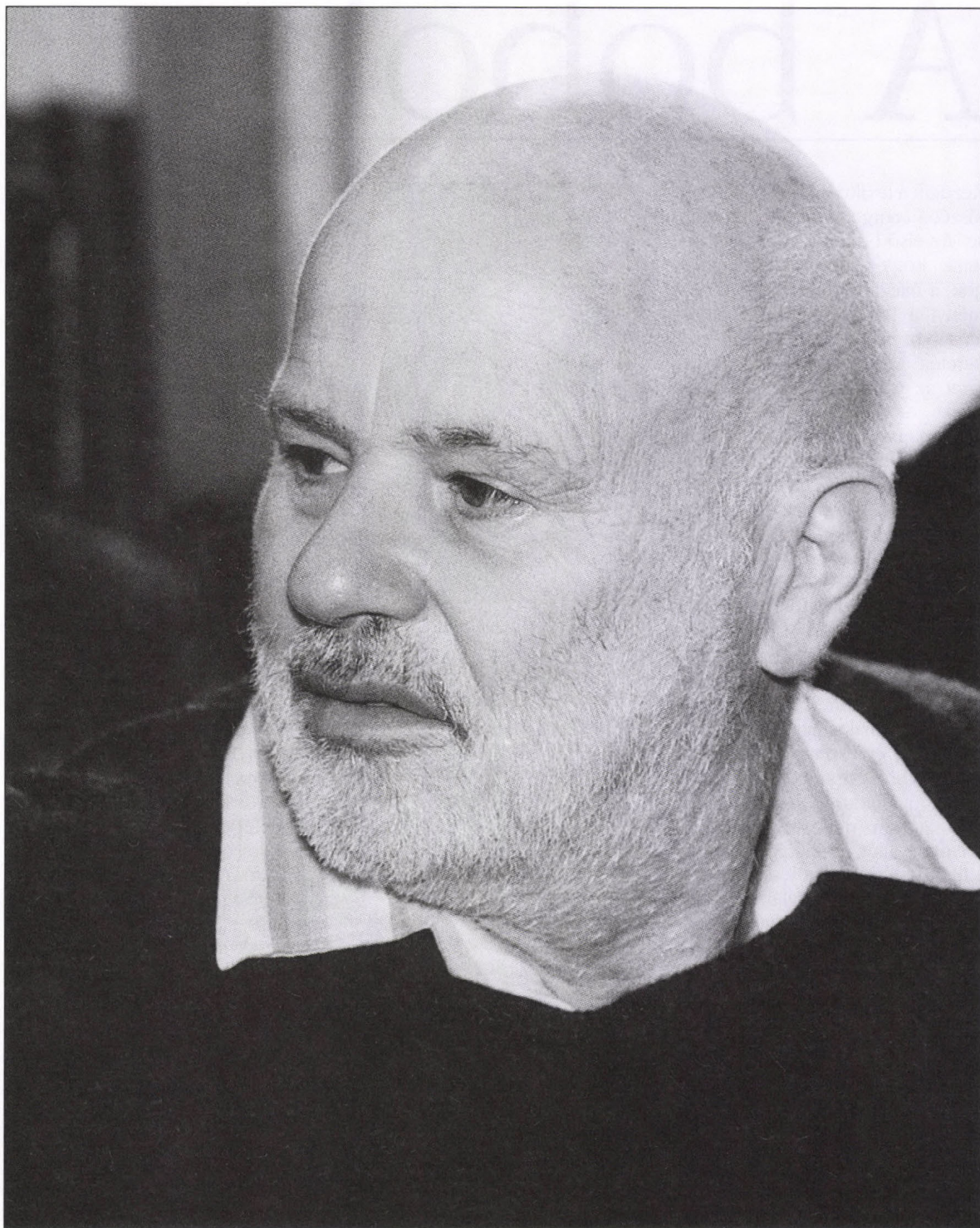
– Jól megtáncoltattak a magyarok.

– Meg – válaszoltam.

Másfél évtized múlva találkoztam M. Tešićtel ugyanabban a vonatban. Akkor már befejeztem *A nagy közép-kelet-európai lakoma bevonul a pikareszk regénybe* című beszélyemet, amit **Eörsi Istvánnak** ajánlottam. M. Tešićtel egészen Kelebiáig az ördögi balkáni eseményekről beszélgettünk. Csak egy hölgy háborgatott bennünket, azzal a kéréssel, hogy elhelyezhessen a csomagtartón 50-50 darab Kiskegyedet. A remittendát szállítja Bácskába, a délvidéki magyarok megsegítése céljából. Egy márkáért árulja darabját, nagyon igénylik a magyar betűt a szegény szenvedők. Idegenesen elhárítottam a kérelmet. Ide jutottunk.

A határrendőr kopogtatott, fegyelmезetten köszönt. A vámos pedig szórakozottan elnézett a fejünk felett. Amikor elhagytuk Kelebiát, M. Tešić hirtelen témát váltott.

Kiolvastam a regényedet – mondta. Pokoli dolog szerbnek lenni, de kisebbséginek Szerbiában tízszer nehezebb. És abszurdabb meg kilátástalanabb. Végigolvastam **Eörsit** is. A börtönnaplóját is. A drámáit is. Némétül is megszereztem néhány művét. A

Fotó: Szabó Barnabás

EÖRSI ISTVÁN

Gombrowicz-naplót. Mindent, ami elérhető volt számomra. Nagyon kíváncsi voltam. Megértettem, miért dedikáltad neki a könyved. Először arra gondoltam, hogy ő a magyar Krleža. Egy nagy különbség azonban szembe-tűnik: az ötvenhatos börtönlakó megérte, hogy eszményei megvalósuljanak. Emlékszel, mit mon-

dott Krleža? Jaj azoknak, akik megérik, hogy megvalósuljanak eszményei. A senki földjére kényszerülnek. Hány éves is **Eörsi István**, kérdezte váratlanul. Sehoh sem bukkantam rá.

Hetven lesz, válaszoltam.

Akkor tényleg, jaj neki – folytatva elmerengve. Klasszikus lehetne, de az ilyesféle ember soha sem lehet hallhatatlan. Krleža csak azért

tenda. De manapság klasszikusok általában azok lesznek, akiknek nincsenek eszményei, folytattam.

Boldog ország, ahol az írók csak ennek köszönve lehetnek halhatatlanok, gondoltam magamban, és az ablak elé léptem, hogy a senkiföldjét fürkészsem. Hátha egy keskeny sávban hullnak még az égből a szórólapok.

VÉGEL LÁSZLÓ